

IZVORI ZA POVIJEST NOVIGRADSKOG GOSPODARSTVA OD XIV. STOLJEĆA DO PADA VENECIJE (1797. GOD.) U POVIJESNOM ARHIVU U PAZINU

Mr. Jakov JELINČIĆ
Državni arhiv u Pazinu
Pazin, V. Nazora 3

UDK 33 : 930.253 (497.5-2 Novigrad) »13/1797«
Izvorni znanstveni članak
Primljeno 3. svibnja 1996.

Autor u ovom radu donosi neke osnovne podatke o gospodarstvu ne samo Novigrada već i područja koje mu je pripadalo za vrijeme mletačke vladavine, a to su Tar, Brtonigla i Nova Vas kod Brtonigle.

Autor daje samo osnovne smjernice istraživanja u fondu Novigradske komune, koji je najschačuvaniji fond iz mletačkog razdoblja u Povijesnom arhivu u Pazinu, a dotiče se i bilježničkih knjiga kao i knjiga novigradskih, brtoniških i tarskih bratovština.

1. UVOD

U ovom radu nije riječ samo o izvorima za povijest novigradskog gospodarstva u predmetnom razdoblju već o izvorima za povijest gospodarstva za područje novigradske komune, a to je širi pojam nego Novigrad. U većem dijelu predmetnog razdoblja pod jurisdikciju novigradske komune spadali su također Brtonigla, Tar i Nova Vas pa se neki podaci odnose i na njih premda nije uvijek vidljivo na koje se područje pojedini podaci odnose.¹

¹ Tar se predao Venciji 12. svibnja 1506. god. Vidi: *Druga knjiga dukala, terminacija i dr., 1634.-1804.* (u daljnjem tekstu: *Terminacije II.*) fol. 57r. Dužd Leonardo Loredan (2.X.1501. do smrti 22.VI.1521. - podatke o duždevima vidi u: A. CAPELLI, *Cronologia, Cronografia e Calendario Perpetuo*, terza ediz., Milano 1969., str. 345-349) predaje ga dukalom od 27.V.1506. novigradskoj komuni (*Terminacije II.*, fol. 58r).

Brtonigla je već ranije bila pod novigradskom jurisdikcijom no nije nam poznat podatak o tome kada je i kako do toga došlo. U Brtonigli su u ljetnim mjesecima stanovali podestat i gospoda novigradska (vidi: Giacomo Filippo TOMMASINI, *De commentari storici-geografici della provincia dell'Istria*, libri otto con appendice, napisano oko 1650. god., objavljeno u: *L'Archeografo Triestino*, vol. IV, 1847., Trieste (u daljnjem tekstu: *TOMMASINI, Commentari*), knj. 3., pogl. 24, str. 266).

2. FOND NOVIGRADSKE KOMUNE

Najveći broj podataka o novigradskom gospodarstvu nalazi se u fondu novigradske komune. U tom se fondu nalazi gradivo novigradske kancelarije i podestatove kancelarije. Vremenski je raspon od 1471. do 1825. (neke knjige, dakle, ne spadaju u ovo razdoblje, ali mu barem neke neposredno slijede). Ima, međutim, i prijepisa starijih dokumenata, koji su nam posebno važni u slučajevima kada su se izvornici izgubili.

2.1. Kancelarija Novigradske komune

Najviše podataka o gospodarstvu navedenih mjesta nalazi se u računskim knjigama novigradske komune i u poreznim knjigama. Računskih knjiga ima ukupno 8, a izvorni naslovi su: *Liber introitus et expensarum communis Emoniae* i *Liber Camerlengo Citta Noua*.² Granične godine su 1559.-1804. Porezne knjige uglavnom imaju naslov *Libro Camerlengo* ili *Camerlengo Citta Noua*. Neke knjige imaju naslov *Herbaticum* ili slično, a to znači *Knjiga nameta na travarinu*.

Iz ovih knjiga vidljivo je da su prihodi bili viši od rashoda, ali je također bilo godina kada je bilo i obrnuto.

Važne su također i knjige količina soljene ribe, koje su, nažalost, vrlo slabo sačuvane.

Knjige fontika govore koliko je brašna odnosno žita kupljeno te koliko je prodano. Navodi se također cijena pri kupnji i pri prodaji. Fontikar navodi kada je brašno odnosno žito kupljeno, od koga je kupljeno, količinu, cijenu po staru i koliko je ukupno plaćeno. Navodi, nadalje, troškove i konačno pošto je žito/brašno prodano.

U troškove ubraja sljedeće:

1. dovoz, mjerenje i istovar (*condota, pesar e vodar*)
2. plaćanje orguljaša i održavanje orgulja (*organo*)
3. održavanje i navijanje sata (*orologio*)
4. plaćanje kirurga (*chirurgo*)
5. dobit fontika (*guadagno al Fontaco*)
6. 1% (*un percento*).

Zanimljivo je pratiti cijenu brašna kroz više godina. Tako se, npr., u knjizi fontika 1737.-1807. nalaze sljedeće cijene za nasumce izabrane godine:

1737. - 14: 4 L. star

1745. - 17 L.

1751. - 22 L.

1765. - 24 L.

1778. - 27:10 L.

1797. u svibnju 31 L., a već u studenom 36 L.

² Pri citiranju talijanskog odnosno latinskog teksta tekst navodimo doslovce, a ne onako kako bi glasilo danas. Osim jezičnih oblika poštujemo i izvorni pravopis.

Od knjiga kancelarije komune posebnu važnost imaju također knjige zapisnika sjednica, jer se na sjednicama raspravljalo o svemu što je iole bilo važno za život komune. Za razdoblje do 1797. sačuvano je ukupno 6 knjiga takvih zapisnika. Početna je godina 1540.

Komuna je izvlačila prihode iz poreza na pečenje kruha, na klaonice, a posebno u jesenjim i zimskim mjesecima od travarine za ispašu stoke.

Važne su također knjige dukala i terminacija. Sačuvane su dvije, a granične su im godine 1480.-1804.

2.2. Podestatova kancelarija

Svaki je podestat za vrijeme svoje uprave vodio knjigu uprave, a pisao ju je njegov kancelar tako da su u Novigradu, kao i u drugim mletačkim komunama, bila dva kancelara: podestator kancelar i kancelar komune.

Knjige podestatove uprave, tzv. *Akta*, bogat su izvor za povijest novigradskog gospodarstva.

Sačuvano ih je ukupno 200 za razdoblje od 1492. do 1797. Sadrže krivične i građanske sporove te razne druge predmete. Kancelar je pisao na slobodnim listovima, točnije na tzv. *kvademima*, a na kraju uprave sve se uvezivalo u knjigu. Unutar svezaka čuvaju se razni kvaderni koji govore o ekonomskoj snazi ili slabosti komune ili pojedinaca.

3. NEKI PRIMJERI IZ GRADIVA

Da bismo barem djelomično ilustrirali važnost ovoga gradiva navodimo samo neke primjere iz kojih se barem donekle nazire novigradska situacija u raznim razdobljima u kojima je gradivo nastalo.

3.1. Knjige kancelarije komune

Neki dokumenti rječito govore o novigradskoj situaciji, a ona očito nikada nije bila baš blistava. Evo nekoliko primjera:

- Dužd Antonio Venerio³ piše podestatu Pietru Morosiniju⁴ da je podanike novigradske komune oslobodio od plaćanja *paznatika* (... *volumus quod comune et terra ac fideles nostri Emoniae considerata paupertate sua sint absoluti a contribuzione paznatiki preadicti...*).⁵ Jedna je, naime, od dužnosti istarskih komuna prema kapetanu paznatičkom bila uzgajanje određenog broja konja i davanje određenog broja konjanika za slučaj rata. Novigrad ih je morao davati četiri. Toliko ih je bio dužan osigurati

³ Dužd Antonio Venerio (Venier) (21.X.1382. do smrti, 23.XI.1400.).

⁴ Pietro Morosini (Mauroceno). Nije poznato u kojem je periodu bio novigradski podestat. Podaci o podestatima preuzeti su iz knjige Luigija PARENTINA, *Cittanova d'Istria*, Trieste 1974., str. 359-361.

⁵ Prva knjiga terminacija, dukala i presuda (*Terminazioni, Ducali e Senteze* /1480.-1629.) (u daljnjem tekstu: *Terminacije I.*), fol. 26r.

još samo Umag, a sve ostale komune imale su veću obvezu. Taj se je namet kasnije pretvorio u novčano podavanje i to tako što se umjesto jednog konja davalo 40 groša (*solada*), tj. 2 L. godišnje. Ova odluka pokazuje da je komuna bila siromašna, jer nije mogla plaćati ni tako relativno nisku svotu.

Sredinom XVII. stoljeća situacija u Novigradu vrlo je teška. O tome govori novigradski biskup Giacomo Filippo Tommasini.⁶ Treba reći da je pismo što je ovdje citirano tiskano na početku novigradskog statuta⁷, ali ne možemo reći kako pismo počinje budući da nije preneseno u cijelosti. Međutim, možemo pretpostaviti da biskup u uvodu spominje siromaštvo, nezdravu klimu, zarazne bolesti, a vjerojatno i još poneki uzrok:

Iz navedenih razloga, i radi mnogih drugih koji su nam možda nepoznati, ovaj je grad u razdoblju od nepunog stoljeća malo po malo jadno propadao i treba vjerovati da su razlozi njegova opustošenja slučajni i novi te da mu je u prošlim vremenima nebo bilo prijaznije i da su njegovi stanovnici bili manje izopačeni. Mali broj ognjišta za mali broj stanovnika izgleda da je neizlječivo zlo. Za dvanaest godina, koliko ja ovdje boravim, nestalo je trideset i više kuća.⁸ Ovdje se vidi s koliko se poteškoća podižu djeca, i kako kratko žive žene kao nježniji spol. Ovdje se vide ljudi sa suhonjavim licima, djeca s naduvenim trbusima kako hodaju kao umiruće lešine. Ovdje uvijek ima bolesnika, i za njih po običaju nema nikakvog olakšanja, budući da nema ni liječnika, ni kirurga ni ljekarnika. Stoga mi s ovom nakanom ovdje izgleda potrebno prikazati jedno pismo biskupa Vielmija⁹ kojim je zaklinjao ovu vrlo bogatu općinu da bi se brinula sama za sebe i za svoje siromašne stanovnike, da bi to pismo služilo kao poticaj onima koji se moraju o tome brinuti, budući da se radi o njima samima, o njihovoj djeci, slugama i radnicima, jer se na tome do sada malo učinilo, i jer su se malo cijenile moje molitve i moja pomoć koje sam kroz tolike godine prinosisio u ovom gradu uz opasnost po vlastiti život.

Ovo je pismo pisano krajem 1653. godine, a nakon 22 godine piše Lorenzo Donà, podestat i kapetan koparski, da se Novigrad nalazi u *bijednom stanju*, da se Novigradom *loše upravlja* i da se *s malo ljubavi raspoređuju prihodi* te da je Novigrad sada *potpuno nenaseljen (... dal stato infelice in cui di presente s'attrova costituita Cittanova*

⁶ Giacomo Filippo Tommasini, Padovanac, novigradski biskup od 22.VI.1641. do smrti, 13.VI.1655. god. Francesco BABUDRI ga u svom djelu *Ruolo cronologico dei vescovi di Cittanova d'Istria* (estratto dall'Archeografo Triestino vol. V. e VI. nella III serie), Trieste 1911., naziva *blisava figura biskupa, pisca i rodoljuba (splendida figura di vescovo, di scrittore e di patriota)*. Napisao je više djela od kojih je najpoznatije *Commentari*. O njegovu životopisu vidi u citiranom djelu F. BABUDRIJA, str. 137 i 138 te u KANDLEROVU djelu *Pel fausto ingresso di Monsignor Vescovo Bartolomeo Legat nella sua chiesa di Trieste il dì XVIII aprile M.DCCC.XLVII*, Trieste 1847. (nepaginirano) i u citiranom djelu *Cittanova d'Istria*, str. 354.

⁷ *Statuti municipali di Cittanova nell'Istria*, Trieste 1851. (Dal Giornale L'Istria, Anno 1851.).

⁸ Tommasini očito misli time reći da je nestalo toliko obitelji odnosno da je toliko kuća ostalo prazno. Budući da je on nastupio službu 1641. ovo je pismo pisano oko 1653. godine, odnosno dvije godine prije biskupove smrti.

⁹ Girolamo Vielmi, Mlečanin, biskup novigradski, dominikanac, učen čovjek i pisac mnogih teoloških djela. Upravljao biskupijom od 30.VIII.1570. do smrti, 7.III.1582.

*di questa Provincia la quale malamente diretta, e con poca carità distribuite le sue rendite, hora si ritroua totalmente dishabitata).*¹⁰

- Jedan od najtragičnijih događaja u novigradskoj povijesti zbilo se 24. svibnja 1687. godine. Ujutro toga dana upali su, naime, u Novigrad Turci. Opljačkali su 10 kuća, upali su u nekoliko crkava te opljačkali blago katedrale. Ubili su jednu ženu i odveli u ropstvo 38 ljudi. Nisu pošteđjeli ni novigradskog podestata Giovannija Battistu Barozzija¹¹, te u broju odvedenih u ropstvo nalazimo također njega, njegovu ženu i dvije kćerke. Lako je pretpostaviti da su upravo oni bili prvi cilj upada u Novigrad, jer su za njih svakako očekivali najveću otkupninu. U ropstvo je odveden i novigradski kancelar Giacomo Rigo, član jedne od najviđenijih novigradskih obitelji, i to zajedno s obitelji i poslugom. Mletačke su se lađe dale u potjeru za otmičarima, ali bez uspjeha. Kako su Turci i očekivali, Venecija je za skupe novce otkupila podestata i njegovu obitelj dok je brigu za ostalo 34-ero zarobljenika prepustila Novigradu. Ovi su otkupljeni novcem komune kao i privatnim novcem nakon dugo vremena i velikim naporima istarskog providura.¹²

Možda se u prvi mah može činiti da ovaj događaj nije u svezi s ovom temom, ali treba znati da je sabiranje novca za otkup bio velik udarac za ionako krhko novigradsko gospodarstvo, kako na planu komune tako i za pojedince.

- Dugovi prema Veneciji su rasli, a jedan je od razloga bio svakako i u tome da je komuna vrlo često vodila skupe sporove s Brtoniglom, Tarom, ribokradicama i sl., te se sve više zaduživala. Dugovi su 1726. godine narasli na nekoliko desetaka tisuća lira što je bio višegodišnji prihod komune. Vijeće desetorice dugove je otpisalo uz napomenu da se nešto takvog više ne smije ponoviti.¹³

- Samo četiri godine nakon toga (17. lipnja 1730. godine) Senat je obavijestio koprarskog podestata-kapetana da je novigradskoj komuni odobrio da 30 dukata iz mase koju godišnje Novigrad daje u kapetansku kasu kao namet na ribarenje, ide u kasu rašporskog kapetana za drva (... *in adempimento dell'esibitione fatta per le condotte de publici legni* ...) te da se tako mora postupati, a ne na ove stanovnike stavljati nove terete.¹⁴

Uza sve što je ranije navedeno treba svakako spomenuti i česte sušne godine koje su se izmjenjivale s vrlo hladnim zimama što je često dovodilo do gladi, pomora stoke radi neuhranjenosti, te do nedostatka jednog od najvažnijih izvora prihoda na po-

¹⁰ *Terminacije II.*, fol. 101v - Terminacija Donado od 26. rujna 1675.

¹¹ Barozzi je bio novigradski podestat, kako se čini, samo u prvim mjesecima 1687. godine.

¹² Vidi: Luigi PARENTIN, n. dj., str. 59-60 te bilješka br. 7 na str. 63 iste knjige. Autor ne navodi kada su zarobljenici vraćeni u Novigrad, ali temeljem nekih drugih podataka može se zaključiti *terminus ante quem non*. Evo dva primjera:

1. Na sjednici Vijeća komune od 11.VI.1687. izabran je privremeni zamjenik (*un sostituto per modum provisioni*) umjesto Giacoma Riga, za koga se kaže da su ga zarobili Turci (...*captiuo de turchi che il signor Iddio lo liberi con tutti gl'altri*). Sjednici ne prisustvuje ni podestat, pa se može gotovo sa sigurnošću pretpostaviti da je i on još u ropstvu (*Knjiga zapisnika sjednica Vijeća novigradske komune, 1686.-1710.*, fol. 34v i 35r, u daljnjem tekstu *Zapisnici, 1686.-1710.*).

2. Dio se sužnjeva još 1692. godine nalazio u Ulcinju (*Knjiga ista, zapisnik sjednice od 8.IV.1692.*, fol. 271r).

¹³ *Terminacije II.*, fol. 66r-73r.

¹⁴ Isto, fol. 76v.

dručju komune - ulja i vina, jer su masline i loze često tako stradale da se godinama nisu mogle oporaviti.

3.2. Akta podestatove kancelarije

Za razdoblje od 1492. do 1797. sačuvano je 200 uvezanih knjiga, koje su velikim dijelom izniman izvor za povijest pa tako i za povijest gospodarstva komune. U njima ima više kvaderna koji govore o ekonomskoj snazi ili slabosti komune ili pojedinaca. Posebno su s tog motrišta važne zapljene pokretne i nepokretne imovine, razne dozvole za izvoz vina, ulja, slane ribe i druge robe. Posebno su važni također procesi u svezi s izvozom ribe i sitne stoke s područja Novigrada bez dozvole.¹⁵ Uzgred treba spomenuti da su svi vlasnici stoke bili dužni prijaviti broj stoke komuni ukoliko se to od njih tražilo.¹⁶ Tko je htio prodavati vino morao je prigodom dolaska novog podestata donijeti na provjeru svoje bokale i mjere za prodaju vina.¹⁷

Iznimno su važni i detaljni popisi količina žita, ulja, vina i dr. preko kojih možemo gotovo za svaku godinu pratiti opskrbljenost Novigrada, Tara i Brtonigle ovim artiklima.¹⁸ Važni su također i popisi stoke, jednog od najvažnijih izvora prihoda u navedenom razdoblju, a koje je bilo za današnje pojmove vrlo mnogo. Tako nalazimo mnoge popise sitne i krupne stoke, posebno volova.¹⁹

Bilo je i krijumčarenja o čemu se također može naći mnogo podataka.²⁰

Važni su također i procesi vezani uz nesreće na moru (*Prove di fortuna*), jer je vidljivo što se vozilo u pojedinim lađama.²¹ Ovih predmeta ima mnogo, ali se rijetki odnose na brodove iz Novigrada, što je i razumljivo, jer su novigradski kapetani poznavali opasnosti od nevremena koje zahvaća ovaj kraj, dok su se drugi brodovi tamo našli tijekom putovanja. Kapetan broda tražio je u takvim slučajevima potvrdu od novigradskog podestata da ga je zaista zadesila nezgoda na moru te da se radi toga oštetio brod ili uništio tovar, jer se moglo dogoditi da bude od vlasnika broda ili vlasnika robe osumnjičen i tužen da je ukrao robu ili nesavjesnošću oštetio brod.²² Ovi su predmeti, radi već ranije rečenog, važniji za povijest gospodarstva nekih drugih krajeva, npr. Grčke, Dalmacije, Sicilije i drugih područja odakle su lađe dolazile.

15 Vidi npr. krivični proces protiv Indruga Malabotte, mesara iz Pirana, zato što je htio izvesti ovce i koze iz Brtonigle bez dozvole (vol. 61., proces od 4.IV. do 15.XI.1616., fol. 1168r -1175v).

16 Vidi npr. krivični proces protiv Tome Jurmanića zato što nije prijavio broj i vrstu stoke mada je podestat izdao proglas s tim u svezi (vol. 61., proces od 30.VII. do 2.IX.1615., fol. 1561r -1565v).

17 Budući da to nije učinio, Battista d'Asollo, krčmar iz Brtonigle, bio je optužen. Bokali su mu zaplijenjeni i ustanovljeno je da su manjeg volumena nego što je on izjavio (vol. 60., proces od 18. do 26.VI.1615., fol. 1615r do 1616v, a na fol. 2038r i v kopija proglasa o obvezi kontrole mjera i utega od 8.II.1615.).

18 Vidi npr. Popis žita u Taru i Brtonigle, vol. 72., 21. i 24.VIII.1629., fol. 337-344.

19 Vidi npr. Popis ovaca (*Descruiion d'Anemali Pegorini*) od 22.I.1609., vol. 54., fol. 347-348.

20 Npr. krivični proces u svezi s krijumčarenjem žita od 10. do 12.IV., vol. 63., fol. 415r - 435v. Isto tako vidi proces protiv braće Francesca i Steffana Degregorija, radi toga što su bez dozvole prodavali ulje. Proces je održan od 1. do 3.III.1619., vol. isti, fol. 481r - 494v.

21 Npr. Potvrda o nevremenu na moru za kapetana Petra Stanišića od 10.II.1746., vol. 193., fol. 612r - 617v.

22 Vidi npr. Zapisnik o utvrđivanju istinitosti izjave Simona de Paula de Selve (vjerojatno: Šimuna, sina Pavlova iz Silbe), koji je izjavio da je morao baciti s broda veću količinu soli što ju je iz Paga prevezio u Veneciju, da bi spasio brod koji je zapao u oluju, a time i živote mornara i svoj vlastiti život (Zapisnik od 19.V.1618., vol. 61., fol. 155r i v).

Dakle, budući da se vodila evidencija o svemu što je prošlo kroz luke novigradske jurisdikcije, a nije se radilo samo o novigradskim lađama, i u takvim evidencijama, osim podataka o Novigradu i njegovu području, možemo naći podatke i o drugim krajevima.

Venecija je svoje potrebe za drvom za gradnju brodova kao i za ogrjev velikim dijelom pokrivala drvom iz Istre, pa tako i onim s područja djelokruga novigradske komune. O izvozu drva u Veneciju govore kvaderni u svezi s dozvolama za izvoz drva u Veneciju (*Licenze di legne per la Dominante*).²³

Kao što ne može postojati bogata država u kojoj su ljudi siromašni, tako je i razlog siromaštva novigradske komune u prvom redu bilo siromaštvo njenih plemića i pučana, a ono se ogledava također kroz česte ovrhe protiv dužnika komune i fontika.²⁴

Komuna je imala svoja ribolovna područja koja je davala u najam pojedincima te je od toga izvlačila određenu dobit. U knjigama akata pojedinih podestata vrlo su česti sporovi komune s pojedincima s područja Novigrada, Tara i Brtonigle, ali i s onima s područja drugih komuna, kao npr. iz Buja, Grožnjana, pa i Motovuna, koji su krali ribu.

Važan izvor prihoda bio je i porez na soljenu ribu, najčešće srdele i inćune, ali također i ciple.²⁵ Razni krivični procesi odnose se na krijumčarenje soljenom ribom, uljem i vinom. Krijumčare je gonila naoružana lađa i kazne su bile vrlo gorozne.

4. BILJEŽNICI

U Povijesnom arhivu u Pazinu čuva se ukupno 61 bilježnička knjiga nastala na području novigradske komune u mletačkom razdoblju. Djelovanjem novigradskih bilježnika nastalo ih je 59, a djelovanjem brtoniških bilježnika 2.

Iz Novigrada su sljedeći bilježnici:

1. Ruggero Rigo, 4 sveska, 1679.-1708.
2. Rinaldo Rigo, 9 sv., 1709.-1743.
3. Oratio Sogliani, 1 sv., 1707.-1710.
4. Ivan Marija Pauletić (Giovanni Maria Pauletech), 1 sv., 1714.-1746. i 1748.
5. Antonio Rosello, 1 sv., 1753.-1764.
6. Pietro Antonio Valeri, 43. sv., 1767.-1797.

Bilježničke knjige govore o imovnoj moći stranaka preko raznih kupoprodajnih i darovnih ugovora, preko raznih popisa imovine, oporuka te drugih bilježničkih akata.

²³ Vidi npr. kvadern dozvola od 20.XII.1746., vol. 193., fol. 472r - 497v. Tovari drva za Veneciju, 9.V.1744. - 16.VIII.1745., vol. 192., fol. 608r - 631. Knjiga izvanparničnih predmeta i registar dozvola za izvoz drva u Veneciju (*Estraordinario e Registro licenze di legne per la Dominante*), 4.X.1753. do 24.I.1755., vol. 152., fol. 1r - 57r.

²⁴ Vidi npr. proces protiv dužnika fontika, 18.VIII. do 30.XI.1605., vol. 50., fol. 239-262.

²⁵ Vidi npr. *Notificazione di sardelle e cievoli salati* od 8.VIII.1718. do 8.XII.1719., vol. 130., fol. 1a, b i c.

5. KNJIGE BRATOVŠTINA

Ništa manje nisu važne ni knjige bratovština, jer su bratovštine, uz ostalo, bile i neke vrste udruga, odnosno zadruga, kojima je cilj bio ne samo duhovno nego i materijalno dobro i socijalna sigurnost njihovih članova te se i u tim knjigama nalaze brojni podaci o приходима i rashodima iz kojih se može vidjeti imovinska moć bratovština, a kroz to i pojedinaca i komune kao cjeline.

Sačuvane su knjige sljedećih bratovština:

1. Presvetog sakramenta, 1 sv., 1583.-1645.
2. Svete Marije (*S. Maria di Nogero*), 1 sv., 1617.-1624.
3. Sv. Petra, 2 sv., 1695.-1806.
4. Presvetoga ružarija, 1 sv., 1720.-1762.
5. Sv. Lucije, sv. Antuna opata i sv. Karla, 2 sv., 1747.-1792.
6. Knjiga svih posjeda tarskih bratovština, 1 sv., 1750.
7. Sv. Antuna Padovanskog u Brtonigli, 1 sv., 1672.-1806.
8. Sv. Roka u Brtonigli, 1 sv., 1723.-1761.
9. Sv. Marije u Brtonigli, 1 sv., 1747.-1777.

6. ZAKLJUČAK

Moglo bi se još mnogo toga govoriti na temelju sačuvanog gradiva za povijest novigradskog gospodarstva u predmetnom razdoblju no to nije cilj ovog prikaza niti ovaj prikaz ima te pretenzije. Reći ćemo stoga da je većina svezaka podestatove kancelarije, preko 200.000 listova, odnosno oko pola milijuna stranica, obrađena te su sadržaji napisani na preko 1.200 stranica, a obrađene su i knjige dukala i većina knjiga zapisnika sjednica. Gradivo sačuvano u Povijesnom arhivu u Pazinu nepresušni je izvor za proučavanje povijesti Novigrada za razdoblje u kojem je nastalo, pa tako i za povijest gospodarstva Novigrada, Brtonigle i Tara i ostalih dijelova tadanje novigradske komune. Ovo vrijedno gradivo čeka nove istraživače povijesti ovog zanimljivog prostora.

SUMMARY

SOURCES FOR THE HISTORY OF THE ECONOMY OF NOVIGRAD FROM THE 14TH CENTURY TO THE FALL OF VENICE (1797) IN THE HISTORICAL ARCHIVE IN PAZIN

The archival materials relating to the Commune of Novigrad are the best preserved entity in the Historical Archive in Pazin dating from the period of Venetian rule. The Author stresses the two groups of documents, the material concerning the Communal Chancery on one side, and the Mayor's Chancery on the other. The Books of Incomes and Expenses receive a special emphasis, because it is in them that we can best study the development, or rather stagnation of Novigrad's economy during the Venetian rule. Regarding the Mayor's Chancery, the most important topics are the lists of cattle, cereals, quantities of oil and flour, as well as other items, but also legal proceedings against those who smuggled these and other goods. The Author gives a few examples that may be interesting to a broader public, but also an inducement to fellow researchers, particularly those of the younger generation.

He also quotes the extant material belonging to public notaries in the same area, because acts of notaries are the most important source for the study of economic history.

As he considers the material belonging to confraternities also to be of utmost importance, the Author presents a brief survey of the extant documents of this most important institution in the same area.

RIASSUNTO

FONTI PER LA STORIA DELL'ECONOMIA DI NOVIGRAD (CITTANOVA) DAL SECOLO XIV ALLA CADUTA DI VENEZIA NELL'ARCHIVIO STORICO DI PAZIN

Il fondo del Comune di Novigrad è il fondo archivistico meglio conservato nell'Archivio Storico di Pazin, sorto durante l'amministrazione veneta. Nell'opera l'autore ribadisce in particolare le due parti del fondo stesso, ossia gli atti della Cancelleria comunale e gli atti della Cancelleria del Podestà. Pone inoltre in particolare risalto i libri delle entrate e delle spese. Attraverso questi ultimi infatti è possibile seguire lo sviluppo o il ristagno dell'economia di Novigrad durante l'amministrazione veneta. Per quanto riguarda la Cancelleria del Podestà, i più importanti sono senz'altro i censimenti del bestiame, le liste dei cereali, dei quantitativi di olio e di farina ecc., nonché le cause contro i contrabbandieri di generi vari, in genere di quelli testè elencati. Al riguardo l'autore presenta alcuni esempi che ritiene interessanti per i lettori e i quali potrebbero essere anche un incitamento per i ricercatori, specie per quelli più giovani.

L'autore cita inoltre gli atti notarili di quel territorio, i quali costituiscono una fonte non trascurabile per lo studio della storia economica.

Inoltre, ritenendo importante, per lo studio dell'economia, anche la documentazione appartenente alle confraternite, l'autore presenta una breve rassegna del materiale d'archivio di quella importantissima istituzione operante in quel territorio.